

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพการดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเรียงลำดับการนำเสนอเนื้อหา ดังนี้

2.1 การประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.1 ความเป็นมาของการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.2 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.3 แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1.4 ความจำเป็นในการประกันคุณภาพการศึกษา

2.2 การประกันคุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

2.3 ระบบหลักเกณฑ์และวิธีประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกระทรวง พ.ศ.2553

2.4 การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2.5 แนวทางเพื่อสร้างระบบคุณภาพภายในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การประกันคุณภาพการศึกษา

คุณภาพของคนเป็นปัจจัยหลักสู่ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศ และการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ โดยที่ครูเป็นปัจจัยหลักสู่ความสำเร็จของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนั้นครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของการประกันคุณภาพ สามารถวิเคราะห์ระบบและกระบวนการในการประกันคุณภาพการศึกษาได้ สามารถกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้

คุณภาพการศึกษาได้ และสามารถดำเนินการให้เกิดคุณภาพการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของครูในระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก พร้อมทั้งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การประกันคุณภาพมีภารกิจหลัก 4 ส่วน ซึ่งต้องแยกบทบาทให้ชัดเจน บทบาทแรกคือ กำหนดมาตรฐาน หรือหลักเกณฑ์ของระบบการประกันคุณภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของส่วนกลาง บทบาทที่ 2 การประกันคุณภาพภายใน เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนาระบบการประกันภายใน โดยยึดถือชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม บทบาทที่ 3 การประเมินภายนอก ให้เป็นหน้าที่ขององค์กรอิสระในรูปองค์กรมหาชน ทำหน้าที่ในการประเมินภายนอก ซึ่งได้แก่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) การให้องค์กรอิสระทำหน้าที่นี้ เพราะต้องการให้อิสระจากฝ่ายราชการและต้องทำหน้าที่ประเมินทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชน บทบาทประการสุดท้ายคือการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุงการบริหารสถานศึกษาเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารสถานศึกษาทุกระดับ (บันทึก สมศ, 2549 : 11) ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2.1.1 ความเป็นมาของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนด และสังคมต้องการ และกระทรวงศึกษาธิการได้กระจายบทบาทการจัดการศึกษาให้สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งกระบวนการของการประกันคุณภาพการศึกษา จะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยจะเป็นกลไกผลักดันให้ทุกปัจจัยมีคุณภาพและนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้แสดงทิศทางของการจัดการศึกษาในทิศทางใหม่โดยมีจุดเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนการปฏิรูปการเรียนการสอน และการปฏิรูปการบริหารจัดการ แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน มีสาระบัญญัติอยู่ในหมวด 4 ซึ่งเป็นหมวดที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา ส่วนการบริหารจัดการภายในสถานศึกษามีสาระบัญญัติอยู่ในหมวด 6 ซึ่งเป็นหมวดว่าด้วยมาตรฐานและการ

ประกันคุณภาพการศึกษา สำคัญโดยสรุป คือ การจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอก บทบาทของหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาในการพัฒนา ระบบการประกันคุณภาพภายใน โดยกำหนดให้ระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

เข็มทอง สิริแสงเลิศ (2540 : 33) กล่าวถึง การประกันคุณภาพการศึกษาว่า เกิดจากแนวคิด 2 อย่าง คือ แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพและแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ประเทศที่ริเริ่มพัฒนาแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา คือ ประเทศอังกฤษ ได้ริเริ่มใช้เมื่อปี 1992 โดยใช้มาตรฐาน BS 5750 หรือ ISO 9000 มากำหนดมาตรฐานทางการศึกษา ข้อกำหนดที่สำคัญของ BS 5750 หรือ ISO 9000 นี้เกิดจากแนวทางสำหรับการปฏิบัติของโรงเรียน เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา และแนวคิดนี้ได้แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน เกี่ยวกับเรื่องของคุณภาพการทำงานในหน่วยงานที่สอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา

สำหรับประเทศไทยได้เริ่มนำมาใช้ในระบบของการผลิตอุตสาหกรรมก่อนในระยะแรก ได้มีการเผยแพร่ และนำระบบควบคุมคุณภาพ (quality control-QC.) และการประกันคุณภาพทั่วทั้งองค์การ (total quality management-TQM) ไปใช้ในการปรับปรุงผลผลิตให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ต่อมาแนวคิดเรื่องการพัฒนามาตรฐานระบบคุณภาพและการประกันคุณภาพมีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม องค์การมาตรฐานระหว่างประเทศ ISO (international organization for standardization) ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันระหว่างองค์กรอุตสาหกรรมนานาชาติ มีจุดประสงค์ขององค์กร เพื่อการพัฒนามาตรฐานอุตสาหกรรม โดยพัฒนามาตรฐานระบบคุณภาพที่สามารถใช้ได้กับการค้าทั่วโลก ISO จึงได้กำหนดมาตรฐานของระบบคุณภาพไว้หลายด้าน เช่น ISO 9000 (มาตรฐานระบบบริหารงานคุณภาพ) ISO 14000 (มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม) ISO 18000 (มาตรฐานด้านอาชีวอนามัย) เป็นต้น ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้เป็นมาตรฐานสำหรับระบบ เช่น ระบบการบริหารจัดการ ดังนั้นมาตรฐานเหล่านี้เป็นมาตรฐานสำหรับระบบ เช่น ระบบบริหารจัดการ ดังนั้นองค์กรใดได้รับการรับรอง ISO ในเรื่องนั้นก็หมายความว่า ระบบนั้นได้รับการรับรอง มิใช่คุณภาพสินค้า แต่โดยความเชื่อที่ว่า ถ้ากระบวนการหรือระบบเหล่านั้นมีคุณภาพสินค้าที่มีคุณภาพก็จะตามมา มาตรฐานเหล่านี้นอกจากใช้ในอุตสาหกรรมผลิตแล้วยังใช้กับธุรกิจกิจการหลายประเภทอย่างกว้างขวางตลอดจนมาใช้ในการศึกษาของประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัยมีนโยบายที่จะนำ ISO 9000 ISO 14000 ISO 18000 บรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้เข้าใจแนวทางของระบบ และนำไปใช้ในการพัฒนางาน และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรักษาสุขภาพอนามัยด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 1)

จะเห็นได้ว่าระบบการประกันคุณภาพในเบื้องต้นนั้น ได้เกิดจากระบบอุตสาหกรรมใช้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพสินค้า โดยเน้นกระบวนการผลิตแล้วจึงนำเข้าสู่ระบบการจัดการศึกษา ซึ่งถือว่าระบบบริหารต้องมีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ

2.1.2 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

คำว่า การประกันคุณภาพการศึกษา มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาให้ความหมายไว้ดังนี้

สมศักดิ์ สินธุระเวชอยู่ (2542 : 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะยกมาตรฐานของโรงเรียนต่างๆ ที่ยังไม่เข้ามาตรฐานผลักดันให้ได้มาตรฐานสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามที่มาตรฐานกำหนดไว้ สอดคล้องกับ สุรัฐ ศิลปะอนันต์ (2539 : 13) ที่กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการกำหนดมาตรฐานให้สูงแล้วเข้าถึงมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ โดยประเมินความสำเร็จของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานตามหลักสูตร การมีเป้าหมายชัดเจนและการกำหนดระบบ 2 ระบบ คือ ความรับผิดชอบ (Accountability) และการวัดผล (Measurement) จะเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและความคาดหวัง สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2541 : 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึงการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าโรงเรียนเอกชนมีแนวการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน สอดคล้องกับหลักการ นโยบาย และจุดเน้นของแผนการศึกษาของรัฐ และโรงเรียนได้ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนแต่ละคนและทุกคน ในทำนองเดียวกัน สงบ ลักษณะ (2541 : 2) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษา ที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่ระบุไว้ในหลักสูตรและตรงกับความมุ่งหวังของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ เข้มทอง สิริแสงเลิศ (2540 : 33) ที่ได้สรุปความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึงการรับประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารงานของโรงเรียน ได้มีการวางแผนการทำงานและดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานทางการศึกษา และตรงตามความต้องการของผู้รับบริการได้ตลอดเวลา ส่วนไพฑูรย์ สินดารัตน์ (2539 : 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึงการบริหารการศึกษาตามปกติที่มุ่งหวังปรับปรุงให้ดีขึ้น

จึงสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เกี่ยวข้องว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

2.1.3 แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพการศึกษา

แนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา

การศึกษาเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม ดังนั้นคนที่ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม คือคนที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม และการศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มิใช่อยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในสถานศึกษาเท่านั้น การศึกษาเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของทุกคนที่ต้องพัฒนาเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลา ในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตของสังคมเปลี่ยนไปด้วย ทำให้การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้คนรู้จักเลือกสรร ปรับตัวกับสิ่งใหม่ที่เข้ามาในชีวิต การรับข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นการจัดการศึกษาจำเป็นต้องจัดให้คนไทยทุกคน ให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางคุณภาพของการศึกษา สถานศึกษาต้องมีระบบประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการรับประกันระบบการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา เป็นการสร้างความมั่นใจว่า ผลผลิตที่ได้จากกระบวนการแล้วจะมีคุณภาพที่ดีตรงตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งหมายถึงผู้ปกครอง ชุมชน สถานประกอบการ และเท่าเทียมกับสถานศึกษาอื่นๆ ซึ่งสมศักดิ์ สินธุระเวช (2542 : 153) กล่าวว่า ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพของการจัดการศึกษา สถานศึกษาจะต้องแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน นั่นคือผลผลิตต้องตอบสนองต่อลูกค้าและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ในด้านผู้ปกครองต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา สถานศึกษาต้องแสดงภาระหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบต่อมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งรวมทั้งมาตรฐานด้านผลผลิต ด้านปัจจัยและด้านกระบวนการ ในด้านผลผลิตสถานศึกษาจะต้องกำหนดมาตรฐานโดยคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อได้มีการจัดการศึกษาจนผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ ก็จะมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น และดำเนินการพัฒนาการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานด้านผลผลิตจะถูกยกระดับให้สูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงมาตรฐานระดับเขตพื้นที่การศึกษาและมาตรฐานระดับชาติ นอกจากนี้สถานศึกษาต้องแสดงภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อผู้รับผิดชอบ

การจัดการศึกษา (Authorities) กล่าวคือมีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย และนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นรูปธรรมคุณภาพที่สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญได้แก่ คุณภาพของผลผลิต แต่การที่จะได้มาซึ่งคุณภาพของผลผลิตที่ลูกค้าพอใจนั้นจะต้องมาจากคุณภาพของกระบวนการ (Process quality) และคุณภาพของบุคลากร (Human quality) กระบวนการที่มีคุณภาพและคนที่มีคุณภาพเท่านั้น จึงจะสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพได้และกระบวนการที่มีคุณภาพจะต้องเป็นกระบวนการที่ครบวงจรคุณภาพของคนต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้ทำงานอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ รู้ถึงวิธีทำงานที่ถูกต้อง และจะต้องพัฒนาคุณภาพของคนในลักษณะที่สร้างบรรยากาศของการรักการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งจะทำให้มีการปรับปรุงงาน และพัฒนาเทคโนโลยีด้วยตนเองมีมูลค่าเพิ่มอยู่ในตัว ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา เพื่อให้ผู้รับบริการโดยตรงได้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อมได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชนและสังคมโดยรวมมั่นใจว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ หรือมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดนั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 7-11)

การประกันคุณภาพในสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา ร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูล เพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน หากจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแล้วร่วมกันปรับปรุงแผนงานนั้นๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดการทำงานที่เป็นระบบเช่นนี้จะช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในสถานศึกษาเกิดความรู้สึกว่าเป็นงานปกติ เป็นการมองตนเองและประเมินตนเอง ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีฐานข้อมูลที่มั่นคงเป็นจริง พร้อมเสมอต่อการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก

ในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2542 : 2) ได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

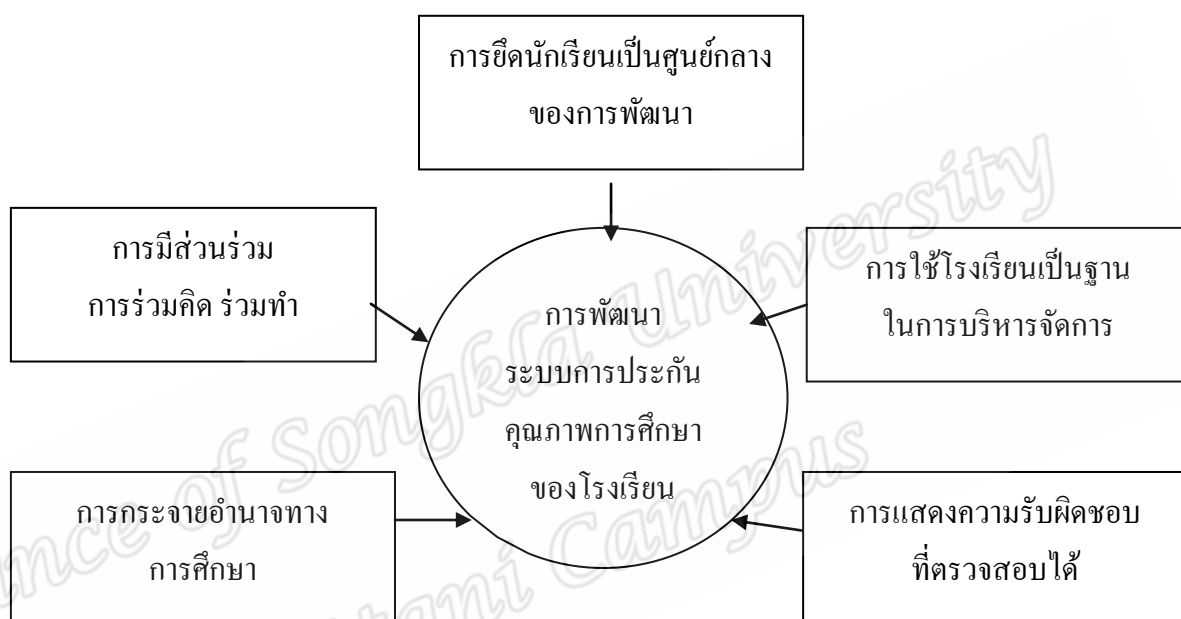
1. การยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาการดำเนินงานต่างๆ ในโรงเรียนต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้ เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อการใช้ชีวิตที่ดีงามในสังคม

2. การใช้โรงเรียนเป็นฐานในการบริหารจัดการโรงเรียนสามารถกำหนดทิศทาง การพัฒนา สามารถตัดสินใจบริหารจัดการการศึกษาได้ด้วยตนเอง

3. การมีส่วนร่วม และการร่วมคิด ร่วมทำ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ตลอดจนนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ในการจัดกระบวนการ บูรณาการ การศึกษาของโรงเรียนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่แท้จริง

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา กระจายอำนาจการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ได้แก่ บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ

5. การแสดงความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ โรงเรียนแสดงความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ ดำเนินการได้ ตามมาตรฐานคุณภาพตามที่กำหนด และพร้อมที่จะรับการตรวจสอบ และได้สรุปแนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2542 : 3)

นอกจากนี้ สุพัฒน์ พรมวัง (2542 : 25) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาจากนักวิชาการไว้หลายประการ ดังนี้

1. สถานศึกษาทุกระดับจะต้องมีกลไกควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนที่ดี นับตั้งแต่คุณภาพการสอนของครู คุณภาพของห้องสมุด คุณภาพของการบริการต่างๆที่จัดให้นักเรียนหรือนักศึกษา โดยกลไกดังกล่าวต้องเป็นกลไกที่ชัดเจน ตรวจสอบได้

2. หน่วยงานและสังคมภายนอกต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และดูแลคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะหน่วยงานที่เป็นผู้ใช้บัณฑิต

3. ต้องมีการนำข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไปประกอบการพิจารณา เพื่อจัดสรรงบประมาณให้สถาบันเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ และความชอบธรรมในการนำเงินประชาชนมาใช้ในการศึกษา

4. สื่อมวลชนต้อง เสนอข่าวการศึกษาในด้านคุณภาพมากขึ้นเพื่อสร้างความตระหนักแก่ประชาชน และกระตุ้นให้หน่วยงานที่จัดการศึกษาสนใจ เรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจัง

5. การให้หน่วยงานที่เป็นกลางทำการประเมินคุณภาพและจัดอันดับสถาบันการศึกษา (Ranking) เช่น ที่มีการจัดในหลายประเทศ และใช้ประโยชน์จากข้อมูลการประเมินนี้พัฒนาสถาบันศึกษาด้านคุณภาพต่อไป

เจษฎา แซ่มประเสริฐ (2540 : 30) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา ตามแนวของ ISO 9000 ไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะยกมาตรฐานของโรงเรียนต่างๆ ที่ยังไม่เข้ามาตรฐาน เครื่องชี้วัดเบื้องต้นที่จะบ่งชี้ถึงคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในขณะนี้ คือ 1) การบริหารการใช้หลักสูตร 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) ความศรัทธาของผู้ปกครองและชุมชน

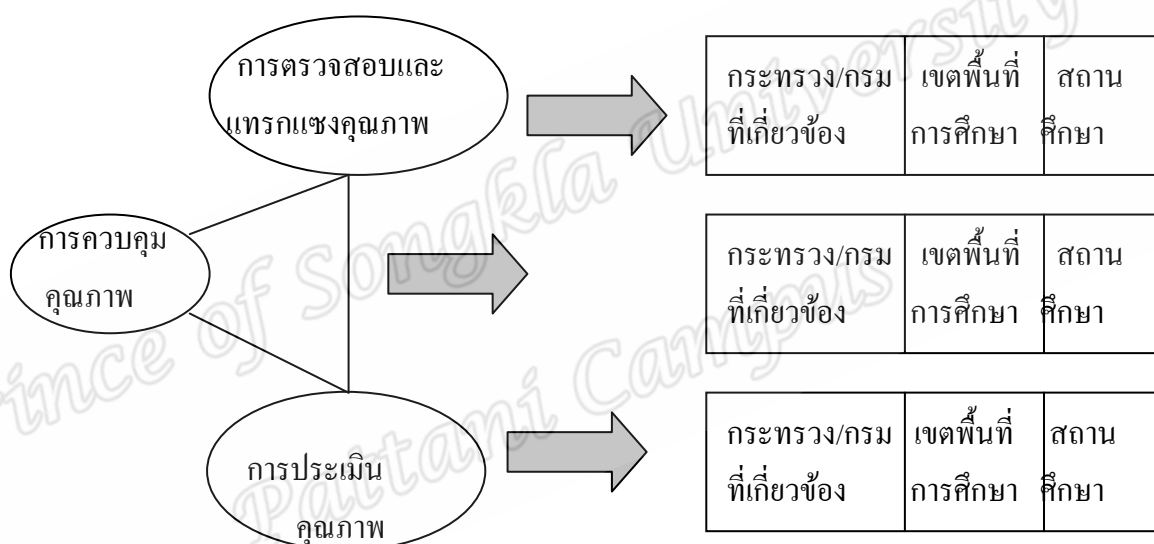
ดังนั้น ถ้าหากมีกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาที่ต้องชัดเจน คุณภาพที่ดีก็เป็นผลตามมาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพ และแนวคิดการบริหาร ถ้าพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพที่ประกอบด้วย การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพ กับหลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางแผน (Plan) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Do) ร่วมกันตรวจสอบ (Check) และร่วมกันปรับปรุง (Action) จะเห็นว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกัน

สรุปแนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาประเทศ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างมาตรฐานด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ เพื่อให้ได้ผลผลิตเป็นที่ยอมรับของสังคมและทำให้ ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม เกิดความมั่นใจในสถานศึกษา ให้มีการกระจายอำนาจ โดยเปิดโอกาส ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และวิธีการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทุกขั้นตอน ร่วมในการรับผิดชอบ และตัดสินใจ ดำเนินการ โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งมีการควบคุมตรวจสอบตามหลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและพร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก

หลักการประกันคุณภาพการศึกษา

ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดนั้น สมศักดิ์ สิ้นธุระเวช (2542 : 151) ได้เสนอว่ามีหลักการดังนี้

1. รัฐกระจายอำนาจการกำหนดนโยบายการบริหาร งานวิชาการ งบประมาณบุคลากร และทรัพยากรในเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภท (Decentralization)
2. รัฐสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
3. รัฐจะต้องจัดให้มีการควบคุมคุณภาพการศึกษา มีระบบการตรวจสอบ และแทรกแซงคุณภาพการศึกษา และระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา

ภาพที่ 2 หลักการประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา : กรมสามัญศึกษา (2543 : 12)

จากหลักการดังกล่าวสถานศึกษาจำเป็นต้องยึดเป็นหลักในการดำเนินงานในการประกันคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับปัจจัย ซึ่งส่งผลให้การศึกษาามีคุณภาพได้แก่

1. หลักสูตร จะต้องให้ความสำคัญผู้เรียนให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อรองรับความเป็นสังคมนานาชาติ และความเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร นั่นคือรัฐจะต้องพัฒนาปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การพัฒนาความเป็นสากล ในส่วนของหลักสูตรจะต้องปลูกฝังเรื่องทักษะในการดำรงชีวิต และทักษะขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอในการที่จะไปศึกษาต่อหรือออกไปประกอบอาชีพ

2. การจัดการเรียนรู้ จะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้และสามารถนำความรู้ในวิชาต่างๆ ไปบูรณาการใช้ในการดำรงชีวิต

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาต้องมีภาวะผู้นำมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการระบบคุณภาพ มีการควบคุมคุณภาพ มีการทำงานที่เป็นมาตรฐาน มีการทำงานเป็นทีมให้ทุกคนมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีระบบการสร้างขวัญกำลังใจ จัดทำธรรมนูญสถานศึกษา ระบบสารสนเทศ การทบทวนคุณภาพของสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีระบบการรายงานต่อผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัดเหนือขึ้นไป

ผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและชุมชน จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ เสริมแรงให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้วิธีการเรียนรู้ มีส่วนร่วม มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่นได้ สามารถสร้างสรรค์ สะสมองค์ความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาระบวนการคิดระดับสูง ฝึกปฏิบัติจริง ฯลฯ

4. กระบวนการบริหารจัดการ การบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ต้องมุ่งให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างบุคลากรและหน่วยงาน มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนา เอกชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา การบริหารในระดับเขตพื้นที่การศึกษา จะต้องมีการพัฒนาให้มีการทำงานที่มีเอกภาพและประสิทธิภาพ มีแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา มีระบบการกำกับ ตรวจสอบและประเมินความก้าวหน้า ระบบการรายงานที่เป็นมาตรฐาน เครือข่ายการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต้องจัดทำทั้งเครือข่าย การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ เครือข่ายการบริหารและเครือข่ายชุมชน ต้องนำองค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชื่อมต่อกับกลไกการบริหารทางการศึกษา รวมทั้งระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา

ในส่วน of สถานศึกษาต้องให้บริหารโดยอิสระตามนโยบายกระจายอำนาจโดยความเห็นชอบภายใต้การบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาที่มาจาก ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และประชาชน ให้มีการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น สามารถอนุมัติหลักสูตรโดยคณะกรรมการสถานศึกษา บนพื้นฐานที่ว่าถ้าสถานศึกษาได้ตัดสินใจเองแล้วจะเป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุด การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะผลักดันให้ปัจจัยต่างๆ มีคุณภาพ และนำไปสู่การจัดการศึกษา ที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง

หลักการสำคัญของประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 11) ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหาย โดย เป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ จะต้องทำให้ การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษา จะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีความโปร่งใส และมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพ การทำงาน

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรอื่นๆในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

จากหลักการประกันคุณภาพการศึกษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการประกันคุณภาพ การศึกษาต้องยึดหลักการกระจายอำนาจ ในการบริหารงานให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผน ร่วมรับผิดชอบในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา และรัฐจะต้องตรวจสอบควบคุม คุณภาพให้มีการประเมินภายในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนตาม มาตรฐานที่กำหนดและถือว่าการดำเนินการประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ ที่ ต้องปฏิบัติตามปกติของสถานศึกษา โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา และชุมชนมีส่วนร่วมใน การดำเนินการ

2.1.4 ความจำเป็นในการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2542 : 2) ได้กล่าวถึงคุณภาพการจัดการศึกษาของไทยว่ายังมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบทและภายในเขตเมืองเองก็มีสถานศึกษาเพียงบางแห่งเท่านั้นที่ได้รับความนิยมนและการยอมรับเป็นพิเศษ โดยภาพรวมแล้วคุณภาพในการจัดการศึกษาของไทย จึงยังคงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่า

1) ผู้จบการศึกษาในแต่ละระดับของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่มีคุณภาพที่สังคมพอใจ จนแสดงถึงการไม่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

2) ยังไม่มีมาตรฐานกลางที่สถานศึกษาต่างๆพึงมีพึงประสงค์ และพึงผลิตให้ได้ผลเท่าเทียมกันในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3) มีความสับสนและขาดสภาพสมดุลของแนวคิดต่างๆเชิงนโยบาย เช่นการรวมอำนาจการควบคุมจากส่วนกลาง และให้สถานศึกษาเป็นอิสระ หรืออยู่ในความดูแลของท้องถิ่น สัดส่วนของการบังคับวิชาเรียน และการปล่อยให้เลือกเสรี ความเข้มงวดและความยืดหยุ่นในมาตรฐานความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม 4) ขาดมาตรฐานที่จะกำกับ ติดตามให้สถานศึกษาดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติต่างๆตามแนวทางหลักสูตรให้ได้ผลสำเร็จจริงจัง และ 5) ขาดแรงจูงใจหรือการเสริมแรงเพื่อการยกย่องให้เกียรติ ให้รางวัลในความก้าวหน้าตามระดับตำแหน่งของผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูที่มีผลการปฏิบัติงานสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ

สภาพดังกล่าวข้างต้น ทำให้สังคมมีข้อสงสัยเกี่ยวกับคุณภาพของการจัดการศึกษาและมีข้อเรียกร้องจากสถานศึกษาหลายประการ เช่น ความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาต่างๆจะผลิตผู้จบการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถทักษะ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และคุณสมบัติต่างๆได้ครบถ้วนตามหลักสูตร และตามความคาดหวังของสังคม ความน่าเชื่อถือในปัจจุบันและกระบวนการให้การศึกษามาตรฐานของสถานศึกษาต่างๆว่ามีความเป็นมาตรฐานเหมาะสมใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ผลการจัดการศึกษาที่ต้องการและมีความยั่งยืนในการคงสภาพจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของคน ให้สอดคล้องกับลักษณะของสังคมในปัจจุบันและอนาคต และเชื่อถือได้ กรมสามัญศึกษาจึงได้จัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดขึ้น โดยเชื่อว่าการประกันคุณภาพ

การศึกษา จะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างแท้จริงได้ โดยมีวัตถุประสงค์คือ (กรมสามัญศึกษา, 2542 : 3-4)

- 1) เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาและได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาจากองค์กรประกันคุณภาพการศึกษา
- 2) เพื่อให้ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม เกิดความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาเป็นที่ยอมรับของสังคม
- 3) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรต่างๆ มีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

สมคิด พรหมจ้อย และสุพัตร์ พิบูลย์ (2544 : 2) กล่าวว่า การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่างๆในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองด้านต่างๆตลอดช่วงชีวิต สามารถพัฒนาศักยภาพและความสามารถด้านต่างๆที่จะดำรงชีวิต และประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ รัฐเห็นความสำคัญของการศึกษาในปี พ.ศ.2542 จึงได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลักการจัดการศึกษา 3 ประการ คือ

- 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาสาระกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
- 2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองท้องถิ่น
- 3) มีการกำหนดมาตรฐาน และจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

ส่วนสัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2544 : 34) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการที่ต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ว่า ปัจจุบันการจัดการศึกษายังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้เท่าที่ควร ซึ่งจะสังเกตได้จากกระแสเรียกร้องที่รุนแรง ทั้งจากผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่รับผิดชอบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานอื่นๆ ที่มีความต้องการให้การศึกษาที่มีคุณภาพสูง ต้องการให้มีการตรวจสอบมากขึ้น ผู้ปกครองต้องการรู้ว่าบุตรหลานของตนเมื่ออยู่ในโรงเรียนทำอะไรได้ดีเพียงใด และมีคุณลักษณะตามที่ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมต้องการหรือไม่ และชุมชนเองยังต้องการความมั่นใจว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ตามมาตรฐานหรือไม่

อย่างไรการประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพการศึกษาที่สามารถก้าวไปสู่การดำรงชีวิตในสังคมการเรียนรู้ และมีศักยภาพที่สามารถแข่งขันกับสังคมอื่นในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ และยังสามารถที่จะดำรงความเป็นไทยอยู่ได้ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรุนแรงและรวดเร็วในขณะนี้

จากที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษา เพราะการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการบริหารจัดการการศึกษาทุกด้านของสถานศึกษา โดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ และเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม

2.2 การประกันคุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

รัฐได้กำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยส่งเสริมให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยกำหนดไว้ในหมวด 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ว่าให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก การประกันคุณภาพภายในดำเนินการโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพ ซึ่งจะได้รับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี สถานศึกษาต้องจัดเตรียมเอกสารต่างๆ ที่มีข้อมูลแก่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อทำการประเมินคุณภาพภายนอก หากสถานศึกษาใดมีผลการประเมินภายนอกไม่ได้มาตรฐานให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขในระยะเวลาที่กำหนด สาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ปรากฏไว้ในมาตรา 47 ถึงมาตรา 51 แต่ละมาตรา แสดงให้เห็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 24-26) ดังนี้

มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรานี้กล่าวถึงความสำคัญของระบบการประกันคุณภาพที่จะนำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา ระบบการประกันคุณภาพมีสองลักษณะ คือ การประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งรายละเอียดในเรื่องของระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สถานศึกษาจะต้องตระหนักและทำความเข้าใจ เป็นเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวถึง การประกันคุณภาพ กับการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งทั้งสองสิ่งเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าสถานศึกษามุ่งที่จะพัฒนา ก็ต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาหรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง สถานศึกษาที่สนับสนุนและดำเนินการในเรื่องการประกันคุณภาพ ก็เพื่อหวังผลในเชิงพัฒนาเป็นสำคัญ การประกันคุณภาพจึงไม่ใช่เรื่องที่หวังจะให้ได้ประกาศนียบัตรหรือหนังสือรับรอง หรือให้ต้นสังกัดยอมรับ โดยที่คุณภาพไม่ปรากฏในสถานศึกษาหรือผลผลิตไม่เป็นที่พอใจของผู้รับบริการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาจึงต้องมองความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพและดำเนินการอย่างจริงจังให้เกิดผลต่อการพัฒนา มากกว่าการนำหลักฐานมาแสดงว่าได้รับการประกันคุณภาพแล้ว

การประกันคุณภาพ ตามนิยามในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นเรื่องของการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานของสถานศึกษา เพื่อต้องการให้สถานศึกษาทราบว่า มีจุดเด่น และจุดด้อยในเรื่องไหน เพียงใดจะนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข ให้สามารถจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นไป

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษา และเพื่อรองรับการประเมินภายนอก การประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด

การดำเนินงานของสถานศึกษาตามแนวทางที่กำหนดในมาตรานี้ แยกกล่าวเป็นข้อๆ คือ

- 1) ต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ
- 2) ต้องดำเนินการต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารปกติ
- 3) ต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา และเตรียมรับการประเมินภายนอกการประเมิน

คุณภาพภายใน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษามากที่สุด ถ้าสถานศึกษาดำเนินได้ครบถ้วนและถูกต้องตามแนวทางดังกล่าวสถานศึกษานั้นจะอยู่ในสภาพที่ได้พัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นผลให้การดำเนินการเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในหมวดที่ว่าด้วยมาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษาจะเป็นไปราบรื่นไม่ก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคแต่อย่างใด

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่ง อย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน(เกณฑ์กำหนดเวลาการประเมินในรอบแรกตามที่กำหนดไว้ในบทเฉพาะกาล มาตรา 72 ให้มีการประเมินภายนอกครั้งแรกภายในหกปี นับแต่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จะต้องจัดทำรายงานผลการประเมินสถานศึกษา เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสถานศึกษาที่ถูกประเมินและต้นสังกัดของสถานศึกษาที่ถูกประเมิน รวมทั้งจะต้องเปิดเผยรายงานให้สาธารณชนทราบด้วยรายงานการประเมินนี้จะต้องเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษา กล่าวคือ สถานศึกษาจะได้ทราบข้อมูลว่าตัวเองมีจุดเด่นและจุดด้อยในเรื่องใด ควรปรับปรุงอย่างไร ต้นสังกัดได้ทราบว่าสถานศึกษาในความรับผิดชอบอยู่ในสภาพเช่นไร ต้องส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องอะไรบ้าง อย่างไร สาธารณชน โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนจะได้ทราบการดำเนินงานของโรงเรียน หากมีสิ่งใดที่จะช่วยเหลือหรือให้การสนับสนุนจะได้ช่วยเหลือ และในขณะเดียวกัน จะได้ช่วยติดตามการปรับปรุง แก้ไขสิ่ง ที่โรงเรียนได้รับคำแนะนำให้ปรับปรุงแก้ไขอีกทางหนึ่งด้วย

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสาร หลักฐานต่างๆ ที่มีเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอก ที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้นสาระในมาตรานี้เป็นบทบังคับให้สถานศึกษาสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 49 กล่าวคือ สถานศึกษาจะต้องเตรียมเอกสาร

หลักฐาน บุคลากรในโรงเรียนกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เพื่อให้ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการประเมินคุณภาพภายนอกตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหมายให้เป็นผู้ประเมินสถานศึกษาขอรับรอง สถานศึกษาจะปฏิเสธการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่ประเมินภายนอกตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพกำหนดไม่ได้แต่จะต้องอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้ครบถ้วนตามกระบวนการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 51 ในกรณีที่มีผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใด ไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข การประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ในแต่ละมาตรฐานจะมีเกณฑ์เพื่อการพิจารณาว่าคุณภาพอยู่ในระดับใด หากประเมินแล้วเรื่องใดยังไม่ผ่านเกณฑ์ ผู้ประเมินจะเสนอแนะให้สถานศึกษานั้นปรับแก้ และในบางเรื่องหากปล่อยไว้จะเป็นอันตรายเกิดผลเสียหายต่อสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาจะกำหนดระยะเวลาให้ดำเนินการแก้ไขไว้ด้วย และเมื่อสถานศึกษาได้รับข้อเสนอแนะจะต้องรีบดำเนินการแก้ไขทันที หากมิได้ดำเนินการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาจะรายงานต้นสังกัดสถานศึกษานั้นในระดับสูงขึ้นไป เพื่อให้การดำเนินการในสายบังคับบัญชาต่อไป

จากเนื้อหาและสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เกี่ยวกับมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานศึกษา จะเห็นว่าในมาตรา 47 เป็นการกล่าวเริ่มต้นในเรื่อง ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา มาตรา 48 กล่าวถึงการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นเรื่องของหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา มาตรา 49 กล่าวถึงการประกันคุณภาพภายนอกเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชน มาตรา 50 ให้อำนาจผู้ประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา ในการขอข้อมูลและเอกสารหลักฐานต่างๆจากสถานศึกษา เพื่อประโยชน์ในการประเมินภายนอก และมาตรา 51 เป็นบทบังคับสถานศึกษาให้ปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ยังดำเนินการไม่บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด การดำเนินการดังกล่าวเป็นกลไกเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย จะต้องมีองค์กร

ระดับประเทศที่จะต้องดำเนินการในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย คือ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน ซึ่งดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

2.3 ระบบหลักเกณฑ์และวิธีประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกระทรวง พ.ศ.2553

กระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2546 และ พ.ศ.2553 ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ใช้เป็นแนวทางในสนับสนุน ส่งเสริม และดำเนินงานพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็ง โดยเน้นกระบวนการดำเนินงานที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรธุรกิจต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรและสังคม รวมทั้งให้มีส่วนร่วมในการกำกับติดตามการบริหารจัดการและการเรียนการสอน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืน (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 4)

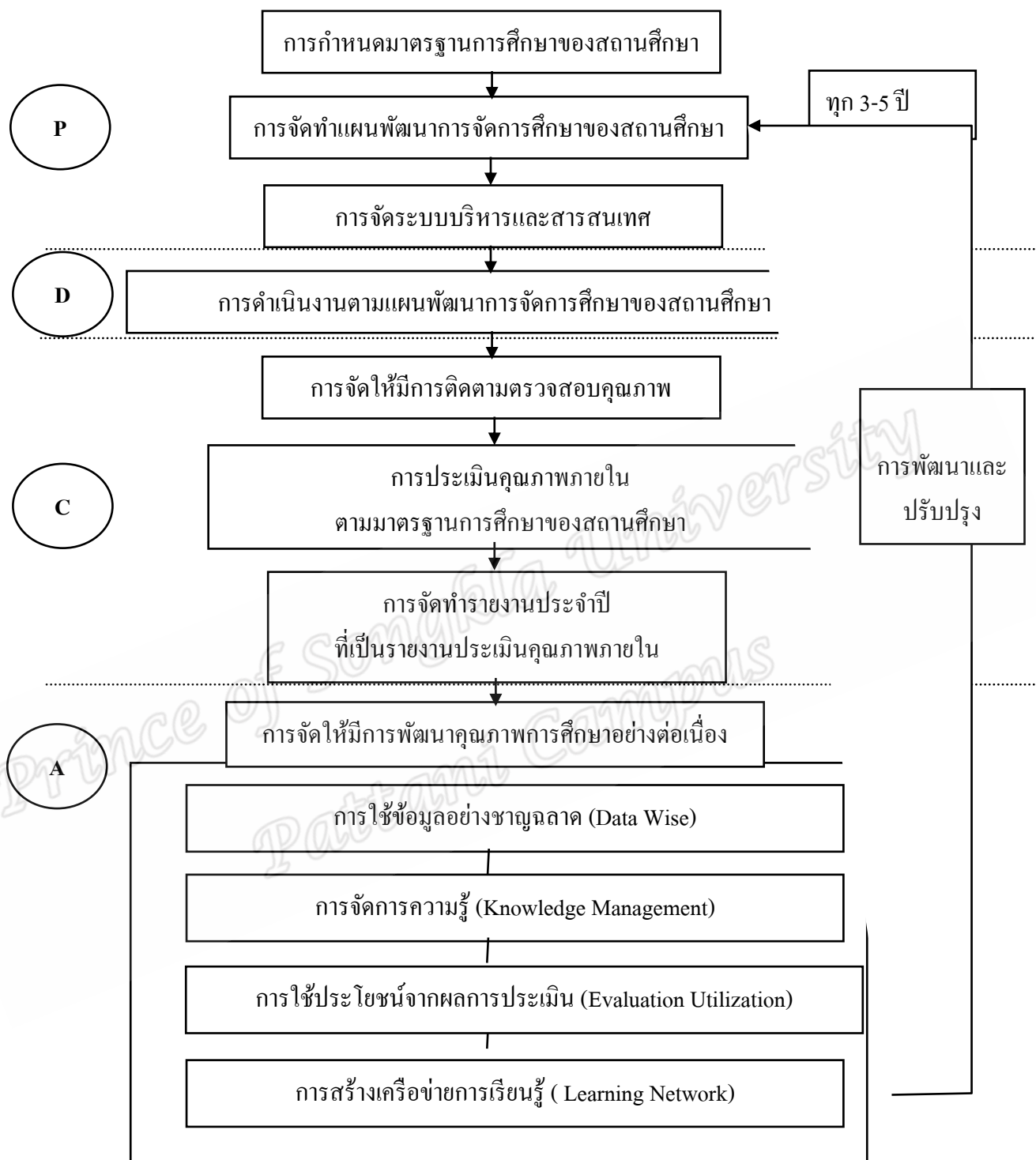
กฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553 หมวดที่ 1 ข้อ 3 ระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนามาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ต้องประกอบด้วย การประเมินคุณภาพภายใน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องจัดระบบการประกันคุณภาพภายในตามหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาต้องดำเนินงานตามแนวทางการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยมีแนวคิดการดำเนินงานที่น่าสนใจและได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย เช่น กระบวนการพัฒนาโดยการใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด (Data Wise Improvement Process) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) และการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ (Evaluation Utilization) เป็นต้น ซึ่งการนำแนวคิดเหล่านี้ไปดำเนินงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องของสถานศึกษา มิใช่เป็นการเพิ่มภาระงานที่มากขึ้น แต่เป็นการเสริมหรือสนับสนุนให้โรงเรียนมีระบบ

หรือวิธีการที่จะพัฒนาโรงเรียนตามวงจรคุณภาพ PDCA โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเป็นฐานในการขับเคลื่อนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 5)

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามวงจรคุณภาพ PDCA ในขั้นการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน (Check) เป็นขั้นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะป็นข้อมูลเชื่อมโยงไปสู่ขั้นการปรับปรุงพัฒนา (Act) เพื่อเป็นพื้นฐานในขั้นการวางแผนพัฒนา (Plan) ทำให้วงจรคุณภาพ PDCA ขับเคลื่อนไปครบวงจรคุณภาพและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในขั้นการปรับปรุงพัฒนา (Act) นั้นมีความหมายเป็น 2 นัย กล่าวคือ นัยแรก ถ้าพบว่าผลการประเมินคุณภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดี (Best practice) ไว้ แล้วนำมาจัดทำเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงาน (Standard) ของสถานศึกษา ส่วนนัยที่สอง ถ้าผลการประเมินไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ต้องนำผลการประเมินมาพิจารณา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเพื่อการวางแผนปรับปรุงพัฒนา (Plan) ในปีต่อไป รวมทั้งเรื่องที่ไม่เป็นปัญหาก็ต้องพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามกลไกของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ก็จะขับเคลื่อนสู่การปรับปรุงพัฒนาตามวงจรคุณภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน คุณภาพการศึกษาก็จะพัฒนาขึ้นตามลำดับ แม้แต่มาตรฐานการปฏิบัติงาน (Standard) เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติในปีต่อไปก็ต้องมีการประเมินและปรับปรุงพัฒนาเช่นกัน

ดังนั้น สถานศึกษาที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมคุณภาพให้ยั่งยืน จำเป็นต้องขับเคลื่อนวงจรคุณภาพ PDCA ให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ด้วยกลวิธีที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา ซึ่งการใช้แนวคิดต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามวงจรคุณภาพ PDCA อย่างแนบแน่น (แผนภาพที่ 3) ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของวงจรคุณภาพ PDCA กับหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติของการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

ที่มา : (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 6)

กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553 ที่ลงนามโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในราชกิจจานุเบกษา (เล่มที่ 127 ตอน 27ก) กฎกระทรวงนี้ได้หลอมรวมการประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา การอุดมศึกษา และการประกันคุณภาพภายนอกไว้ในฉบับเดียวกัน เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงสอดคล้องกันทั้งการประกันคุณภาพภายในและประกันคุณภาพภายนอก โดยในหมวด 1 บททั่วไป ได้กำหนดว่า ระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ต้องประกอบด้วย 1) การประเมินคุณภาพภายใน 2) การติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และ 3) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งได้มีการนิยามความหมายของคำว่า การประเมินคุณภาพภายใน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในข้อ 2 ของกฎกระทรวงนี้ไว้ ดังนี้ (กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553)

1. การประเมินคุณภาพภายใน หมายความว่า การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม และการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดสำหรับการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งกระทำโดยบุคลากรของสถานศึกษานั้น หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีเจ้าหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา

2. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา หมายความว่า กระบวนการติดตาม ตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายความว่า กระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบ และโครงสร้างการวางแผนและดำเนินงานตามแผน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคน

นอกจากนี้ก็กำหนดให้สถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพภายในต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการมีส่วนร่วม ให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยรายงานต่อสาธารณชน สำหรับหมวด 2 การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สิ่งสำคัญในหมวดนี้คือสถานศึกษาต้องจัดระบบประกันคุณภาพตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติโดยดำเนินการดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
3. จัดระบบบริหารและสารสนเทศ
4. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
5. จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
6. จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
7. จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน
8. จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการข้างต้น ให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่สามารถปฏิบัติงานบางประการตามที่กำหนดได้นั้น หน่วยงานต้นสังกัดหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี ประกาศผ่อนผันการปฏิบัติและวางแนวทางในการประกันคุณภาพภายในให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น แล้วรายงานให้รัฐมนตรีทราบ

2.4 การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 6 เพื่อเป็นสิ่งประกันว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่กล่าวไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 คือ เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข และมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก นอกจากนี้ยังสามารถดำรงชีวิตในฐานะพลเมืองดีของสังคมได้ โดยกระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาซึ่งเป็นการจัดการระบบการทำงานให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมได้ โดยที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครองประชาชนในชุมชน และหน่วยงานระดับสูงกว่าสถานศึกษา มีความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาในแต่ละระดับ เช่น มาตรฐานการศึกษาระดับประเทศ และมาตรฐานการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2546 : 1)

การประเมินคุณภาพภายในนั้น เป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาต้องมีการประเมินทั้งปัจจัยกระบวนการ และผลผลิต อีกทั้งหมายรวมถึงว่า ต้องมีการติดตามตรวจสอบเพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงการทำงานของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ (ไพรวลัย พิทักษ์สาธิต, 2553)

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี 3 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 11)

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษาโดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 7) ได้เสนอกระบวนการการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประกันคุณภาพ มี 3 ขั้นตอนคือ

1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษาฯ และระดับกระทรวง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร PDCA ซึ่งประกอบด้วย การร่วมวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุงแก้ไข หมุนเวียนเป็นวงจรในการ

ตรวจสอบการทำงาน การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารและการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคน โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เพื่อพัฒนาคุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐาน

ส่วน สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 9-10) กล่าวถึง ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) ว่าเป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจ (Assure) แก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงานว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ ทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาดหวัง ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้และกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและประกาศกฎกระทรวง ดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการจัดการศึกษาที่ใช้หลักการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาโดยที่ให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรเอง และบริหารการใช้หลักสูตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น รัฐจึงกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติเพื่อเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพ ที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประเมินคุณภาพทางการศึกษา มาตรฐานการศึกษาของชาติมี 3 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้ สถานศึกษาต้องนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยที่ประกาศไว้เป็นเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษา อย่างไรก็ดีตาม เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเองอาจต้องการเพิ่มเติมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด เฉพาะเจาะจงตามบริบทและความต้องการของท้องถิ่นอีกก็ได้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2549 : 7)

ตามกฎหมายกระทรวงได้กำหนดไว้ว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกลักษณะของสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด และต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นด้วย

สถานศึกษาจึงต้องวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งระดับปฐมวัย มาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มาตรฐานคุณภาพผู้เรียน ตามหลักสูตรของสถานศึกษา นโยบายของหน่วยงานส่วนกลาง คุณลักษณะพิเศษของผู้เรียนที่สถานศึกษา ท้องถิ่น และชุมชนคาดหวัง นำมาสังเคราะห์หลอมรวมกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อย่างไรก็ตามสถานศึกษาพึงตระหนักเสมอว่ามาตรฐานที่เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, 2549 : 7)

มาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดขึ้นนั้น ควรมีการระบุดำเนินชีวิตที่เป็นองค์ประกอบของมาตรฐานนั้นๆ ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจตรงกันในการวัดและประเมินผลและสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้อง ในการกำหนดมาตรฐานนั้นควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ บุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและคณาจารย์ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน นักปราชญ์/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัย/แหล่งความรู้ ใกล้เคียง เจ้าของกิจการ/สถานประกอบการในชุมชน บุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพผู้เรียน เมื่อทุกคนที่เกี่ยวข้องเห็นพ้องต้องกันว่าคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานที่ร่วมกันกำหนด จึงมีความเต็มใจและยินดีที่จะผลักดัน สนับสนุน และทำงานร่วมกับสถานศึกษาให้พัฒนาไปสู่เป้าหมายได้ในเวลาอันรวดเร็วและยั่งยืน(สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 17-19)

สามารถ ทิมนาค (2553 : ออนไลน์) ได้เสนอแนวทางการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในลักษณะการเพิ่มเติมรายละเอียดในมาตรฐานการศึกษา ไว้ดังนี้

1. นำตัวบ่งชี้ในมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนมาวางไว้ที่ละตัวบ่งชี้
2. นำคำอธิบาย มาวางไว้ที่ละตัวบ่งชี้
3. กำหนดพฤติกรรมนักเรียนที่จะบ่งบอกว่า นักเรียนแสดงพฤติกรรมอย่างไรจึงจะเห็นว่า มีคุณลักษณะตามตัวบ่งชี้

การกำหนดพฤติกรรมนักเรียน ตามข้อ 3 ต้องพิจารณารายละเอียดในตัวบ่งชี้ว่า มีคุณลักษณะที่ต้องการ ก็เรื่อง เช่น มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ที่ตนนับถือ มีคุณลักษณะ 3 เรื่อง ก็ต้องนำแต่ละเรื่อง มากำหนดพฤติกรรมนักเรียนให้สอดคล้องกับเรื่องนั้นๆ

4. เมื่อจัดทำมาตรฐานของสถานศึกษาเสร็จแล้ว ให้ประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ และถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน

2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเป็นระบบเพื่อที่จะสร้างหรือปรับแต่งวิสัยทัศน์ จัดลำดับความสำคัญของภารกิจ กำหนดรูปแบบและวิธีการจัดระบบองค์กร และการบริหารสถานศึกษา กระบวนการวางแผนเป็นกลไกที่จะสร้างองค์ประกอบขึ้นพื้นฐานต่างๆ ที่จะสนับสนุนและรองรับการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ขั้นตอนการวางแผนจะเป็นโอกาสที่ดีที่ผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน และบุคคลในชุมชนจะได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์สภาพและการดำเนินการของสถานศึกษา เช่น ปรัชญา เป้าหมาย ภารกิจและพันธกิจ หลักและวิธีปฏิบัติที่ยึดถือเป็นธรรมเนียม และลักษณะที่เป็นจุดอ่อน จุดแข็งของสถานศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่จะช่วยกันกำหนดทิศทางที่จะทำให้กระบวนการเรียนการสอนตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้ดียิ่งขึ้น (สำนักทดสอบการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 8) สำหรับในสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการจัดทำแผน 2 ประเภท คือ

1) แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นแผนที่ระยะเวลาการพัฒนาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อาจเป็นแผน 3 ปี แผน 4 ปี หรือ แผน 5 ปี แล้วแต่ความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา แผนประเภทนี้จะสะท้อนกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมาย ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่วางไว้

2) แผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งแตกออกมาจาก คุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อดำเนินงานเป็นรายปี แผนปฏิบัติการประจำปีแต่ละปีควรมีจุดเน้นที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากความชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมตามกรอบเวลา สถานที่ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบแล้ว สถานศึกษาต้องกำหนดกิจกรรมการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ราบรื่น คล่องตัว มีการประเมินตนเอง อันนำไปสู่การได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปเขียนรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาต่อไป (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 19-20)

สถานศึกษาจะต้องจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการและกรอบกลุ่มในเรื่อง ต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ
2. กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

3. กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชาหรือผลการวิจัยหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

4. กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ

5. กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคนรวมทั้งผู้เรียน รับผิดชอบ และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. กำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครองและองค์กรชุมชน

7. กำหนดการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

8. จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

สำนักทดสอบการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 8-9) ได้เสนอกระบวนการจัดทำแผนประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อย คือ

1.1 การจัดตั้งคณะจัดทำแผนสถานศึกษาจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนซึ่งประกอบด้วยบุคลากรทั้งจากสถานศึกษา ชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ

1.2 ทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการจัดทำแผนจัดทำแผนสถานศึกษาควรเข้าใจองค์ประกอบที่สำคัญของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

1.3 ประสานความร่วมมือทางวิชาการ คณะกรรมการจัดทำแผนควรกำหนดการขอรับความร่วมมือในการจัดทำแผนจากเขตพื้นที่ และหรือจากสถานศึกษาที่มีความเด่นในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพ มหาวิทยาลัย และหน่วยงานในพื้นที่ตลอดจนอาจขอความร่วมมือในการวิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็น การเขียนเป้าหมายที่ดีหรือการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

1.4 วางแผนการทำงานของคณะจัดทำแผน คณะกรรมการจัดทำแผนควรประชุมพิจารณาร่วมกันเพื่อกำหนดกรอบภาระงานและกรอบเวลาไว้ล่วงหน้าทำให้เห็นภาพการดำเนินงานตลอดแนวทางที่เป็นภาระงานในกระบวนการจัดทำแผน

ขั้นที่ 2 การประเมินความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา ประกอบด้วย
ขั้นตอนย่อย ดังนี้

2.1 การทำความเข้าใจวิสัยทัศน์และภารกิจของสถานศึกษา

2.2 การจัดทำภาพรวมของสถานศึกษา ภาพรวมของสถานศึกษา เป็นสังเขปสาระสำคัญของข้อมูลปัจจุบันด้านต่างๆ ของสถานศึกษาที่รวบรวมไว้ ณ แหล่งเดียวกัน

2.3 ดำรวจความต้องการด้านการศึกษาของผู้เรียน โดยมีการกำหนดวิธีการและแผนเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลและพิสูจน์หลักฐาน

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการด้านการศึกษาของผู้เรียนและกำหนดประเด็นสำคัญของการพัฒนา

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและพิจารณาแนวทางแก้ไขตามประเด็นสำคัญการพัฒนา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อยคือ

3.1 ทบทวนประเด็นสำคัญการพัฒนา ทำความเข้าใจรายงานเสนอแนะประเด็นสำคัญการพัฒนาที่ได้จากการประเมินความต้องการและความจำเป็น

3.2 ตัดสินใจเลือกประเด็นที่จะดำเนินการ คัดสรรประเด็นที่จะดำเนินการบนพื้นฐานความจำเป็นเร่งด่วนแล้วกำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนา

3.3 เขียนเป้าหมายการพัฒนา

3.4 เขียนยุทธศาสตร์การพัฒนา

ขั้นที่ 4 การกำหนดแผนปฏิบัติการรายปี ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย คือ

4.1 การกำหนดแผนปฏิบัติการรายปี แผนนี้จะเป็นการสังเขปกิจกรรมต่างๆ ที่ตอบสนองแต่ละยุทธศาสตร์

4.2 การตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายการพัฒนาและแผนปฏิบัติการรายปี

ขั้นที่ 5 การเขียนแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนพัฒนาคุณภาพควรสะท้อนถึงแหล่งงบประมาณ การวางแผนเปลี่ยนแปลงตั้งอยู่บนพื้นฐานงานวิจัย การประเมินผลบนพื้นฐานข้อมูล การแสดงความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการประสานความร่วมมือระหว่างกิจกรรมต่างๆ

ขั้นที่ 6 การนำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การสร้างการยอมรับแผน 2) การมอบหมายการปฏิบัติอย่างเป็นทางการ และ 3) การทำความเข้าใจแผน

ประโยชน์ที่จะได้รับจากแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีดังนี้

1. ชุมชนและผู้ปกครองมั่นใจว่าสถานศึกษามีแผนและดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ และให้ความร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุนอย่างเต็มที่
2. สถานศึกษามีการดำเนินงานตามแผนอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด
3. สถานศึกษาจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
4. ผู้เรียนแสดงบทบาทในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองจนมีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม ตามที่หลักสูตรและสังคมต้องการ

สาระสำคัญในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

1. ภาพรวมของสถานศึกษา (School Profile) เป็นการนำเสนอข้อมูลโดยสังเขปเพื่อแสดงความเป็นมา สภาพปัจจุบันเป็นการนำเสนอข้อมูลโดยสังเขป และทิศทางในอนาคตของสถานศึกษา ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์การศึกษา การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ประวัติความเป็นมาของสถานศึกษา โครงสร้างการบริหารของสถานศึกษา แผนภูมิการบริหาร พร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ โครงการสร้างการจัดการศึกษา ได้แก่ หลักสูตรกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการ และการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการของชุมชน มาตรฐานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

2. ทิศทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่จะมุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชน ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นเจตนารมณ์หรือความตั้งใจที่กว้างๆ ครอบคลุมทุกภารกิจของสถานศึกษา มุ่งการคิดไปข้างหน้า แสดงถึงความคาดหวังในอนาคต ข้อความ วิสัยทัศน์จะสื่อถึงอุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ และอนาคตที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาและชุมชน ข้อความวิสัยทัศน์จะต้องมีความชัดเจน เป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา การเขียนวิสัยทัศน์ที่ดีให้ค่านิ่งว่าจะสามารถสร้างความศรัทธาและจุดประกายความคิดให้แก่ผู้ปฏิบัติได้

2.2 ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission) เป็นข้อความที่แสดงเจตนารมณ์และวิธีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์

2.3 เป้าหมายของสถานศึกษา (School Goals) เป็นข้อความที่ระบุผลลัพธ์ปลายทางที่สถานศึกษาจะดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ ในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ภารกิจที่กำหนดมีความเป็นไปได้และมีความชัดเจนยิ่งขึ้น สถานศึกษาจะต้องกำหนดเป้าหมายที่ครอบคลุมด้านต่างๆ ที่จะเป็นโยบายต่อการดำเนินการของสถานศึกษา เช่น ในด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ด้านหลักสูตร และการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ การจัดองค์กร การพัฒนาวิชาชีพ และการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชน เป็นต้น เป้าหมายที่กำหนดในระดับนี้ เป็นผลลัพธ์ปลายทางที่สถานศึกษาคาดหวังจะบรรลุภายในช่วงเวลาที่กำหนด ลักษณะการเขียนยังเป็นผลลัพธ์กว้างๆ

3. แผนปฏิบัติการ เป็นแผนที่กำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการในแต่ละปี เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะที่กำหนด แผนปฏิบัติการประกอบด้วย สังกะยารายละเอียดของกิจกรรม หรือขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ผู้รับผิดชอบแต่ละกิจกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ ระยะเวลา งบประมาณ และแหล่งงบประมาณ รูปแบบการเขียนนิยมใช้ตารางซึ่งจะช่วยให้เห็นความเชื่อมโยง ตั้งแต่เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ มาตรฐาน ที่เป็นจุดเน้นของการพัฒนา วิธีการประเมินผล ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณในแต่ละกิจกรรม

4. การระดมทรัพยากร ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องแสดงให้เห็นถึงแหล่งสนับสนุนงบประมาณและสรุบบงบประมาณ ในแผนพัฒนาคุณภาพ ซึ่งจะต้องบอกจำนวนงบประมาณที่จะต้องใช้ในแต่ละปี และแหล่งที่สถานศึกษาจะสามารถระดมทรัพยากรและสนับสนุนงบประมาณได้

5. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่าย การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่าย และแหล่งวิทยาการภายนอก เพื่อสนับสนุนทางวิชาการ เพื่การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งควรจะต้องเขียนไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วย

3. จัดระบบบริหารและสารสนเทศ

การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้มีจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดระบบบริหารสถานศึกษาและระบบสารสนเทศเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

3.1 การจัดระบบบริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาสามารถจัดระบบบริหาร โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีหรือผลงานวิจัยที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ใช้เทคนิคการบริหารและการจัดการให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การใช้วงจรพัฒนา

คุณภาพ (PDCA : Plan Do Check Act) ของ เดมิ่ง (Deming Cycle) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (TQM) เป็นต้น

การจัดโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ควรจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดที่มีการแบ่งงานเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ทั้งนี้การบริหารงานตามโครงสร้างสถานศึกษา สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่หรือใหญ่พิเศษจำเป็นต้องมีคณะกรรมการหลายระดับ หลายฝ่าย นับตั้งแต่ระดับ บริหาร/อำนวยการ ระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น หรือมีการตั้งคณะทำงานเฉพาะขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานเป็นคราวๆไป สถานศึกษาระดับกลางซึ่งดูเหมือนจะมีความคล่องตัวมากที่สุดจำเป็นต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดผู้รับผิดชอบงานที่เหมาะสม เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีมให้มากที่สุด

สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กควรเน้นลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เช่น รวมงานวิชาการ และงานงบประมาณไว้ด้วยกัน เพราะทุกงานต้องเกี่ยวข้องกับการใช้เงิน หรือรวมงานวิชาการกับงานบุคลากร เพราะการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนต้องเกี่ยวข้องกับครู ครูทุกคนต้องทำงานบริหารทั่วไปได้เป็นต้น การทำงานในรูปคณะกรรมการอาจมีความจำเป็นน้อยมากสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก เพราะบุคลากรมีอยู่เพียงไม่กี่คน ดังนั้นทุกคนต้องมีแผนการทำงานของตนเองควบคู่กับแผนการสอนด้วย เพื่อเป็นการตรวจสอบการทำงานเป็นระยะตามวงจรคุณภาพ มีการปรับปรุงงานทันที ไม่ทำให้ค้างค้ำจึงมีเวลาให้กับการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเต็มที่

3.2 การจัดระบบสารสนเทศ

สถานศึกษาควรจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนางาน และการสร้างระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดกลาง ควรมีคณะทำงานทำหน้าที่วางแผนติดตามตรวจสอบคุณภาพ และจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา โดยแต่งตั้งคณะทำงานที่มีตัวแทนบุคลากรจากหลายฝ่ายมาร่วมคิดร่วมวางแผน และร่วมติดตามตรวจสอบ เก็บข้อมูล ส่วนสถานศึกษาขนาดเล็กที่มีจำนวนครูน้อยมากควรร่วมกันวางแผนจัดระบบการเก็บและรวบรวมข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา ทำให้ได้ตามแผนที่วางไว้ เพื่อไม่ให้สะสมจนทำไม่สำเร็จเมื่อถึงสิ้นปีการศึกษาสำหรับการจัดระบบสารสนเทศนั้น สถานศึกษาย่อมทราบดีว่ามีอยู่มากมายเช่น ข้อมูลผู้เรียน ครูและบุคลากร ข้อมูลอาคารและสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ข้อมูลการพัฒนานักวิชาการ ข้อมูลทรัพยากร ข้อมูลงบประมาณ ฯลฯ สถานศึกษาควรมีการจัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ให้ครอบคลุมและข้อมูลมีความสมบูรณ์ ค้นได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว มีการนำข้อมูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์อยู่เสมอ การจัดหมวดหมู่ข้อมูล

สารสนเทศ อาจแบ่งเป็นด้านก็ได้ เช่น ด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการเรียนการสอน คุณภาพการบริหารและการจัดการ และคุณภาพการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือจะจัดโดยวิธีอื่นที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสมก็ได้

4. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

“การดำเนินงานตามแผน” หมายถึง การกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่กำหนดไว้โดยจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่ชัดเจน ครอบคลุมงาน / โครงการของสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างรอบด้านนั้น นอกจากการวางแผนอย่างดี ถูกต้องตามหลักวิชาการ การกำหนดยุทธศาสตร์ ที่มีประสิทธิภาพแล้ว จะต้องมีการปฏิบัติตามแผน และการประเมินแผน มิฉะนั้นแผนที่จัดทำอย่างดีก็จะไร้ประโยชน์ ดังนั้น สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติขั้นตอนนี้จึงเป็นทั้งการสร้างความร่วมมือและทิศทางการนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงานได้ (สำนักทดสอบการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 13) ดังนี้

1. การสร้างการยอมรับแผน ในขั้นตอนนี้ สถานศึกษาโดยคณะกรรมการวางแผนควรนำแผนฉบับร่างสุดท้าย ให้บุคลากรของสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน เขตพื้นที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สามารถช่วยในการดำเนินงานของสถานศึกษา ได้ร่วมให้ข้อเสนอ ข้อคิดเห็นว่าจะมีส่วนประกอบใดที่ควรที่จะเพิ่มเติม เพื่อให้การวางแผน เป็นไปด้วยความรอบคอบ รอบรู้ และรอบด้านอย่างแท้จริง

2. การมอบหมายการปฏิบัติการอย่างเป็นทางการ ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ได้ระบุการมอบหมายความรับผิดชอบ ให้หน่วยงาน / บุคคลแล้ว ฉะนั้นควรมีการส่งมอบแผนให้กับหัวหน้ากลุ่มรายวิชา หัวหน้าระดับชั้นตามสายการบังคับบัญชา ตลอดจนทีมงานอย่างเป็นทางการด้วย เพื่อผู้ปฏิบัติจักได้ทราบหน้าที่ และขอบข่ายงานที่ต้องทำการทำความเข้าใจ แผน ผู้ปฏิบัติทำความเข้าใจส่วนต่างๆของแผน ได้แก่

ก. เจตนารมณ์ของสถานศึกษา วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

ข. เป้าหมายการพัฒนา ยุทธศาสตร์ เทคนิค วิธีการใหม่ๆ ที่กำหนดไว้ในแผน ซึ่งยากต่อการทำความเข้าใจและปฏิบัติ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการอบรม ชี้แจง ก็จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ค. แผนปฏิบัติการรายปี ทำความเข้าใจกิจกรรม / ขั้นตอนการดำเนินงานแนวทางการประเมินความสำเร็จ และเตรียมขั้นตอนการดำเนินการในรายละเอียดยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นว่าทำอย่างไร

จึงจะให้ความสำเร็จได้ตามกำหนดเวลาที่ระบุในแผน และจะมีการประเมินผล และรายงานผลการปฏิบัติงาน เป็นระยะอย่างไร

ง. การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จ

5. จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนการพัฒนาคูณภาพการศึกษาพร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในการติดตามการตรวจสอบความก้าวหน้าของงานปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคูณภาพการศึกษานั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นแนวโน้มการปฏิบัติงานว่าดีขึ้นหรือกำลังถอยลง และควรมีการปรับปรุงแก้ไขหรือเร่งพัฒนาในเรื่องใดบ้าง การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงควรกระทำทุกปี ถือเป็นภาระประเมินตนเองของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง การดำเนินงานทำได้ทั้งก่อนและหลังการดำเนินงาน โดยความร่วมมือของบุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียนเป็นอันดับแรก และเชื่อมโยงถึงมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ รวมถึงเอกลักษณ์ของสถานศึกษาด้วย

การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการประเมินตนเองของสถานศึกษา อย่างเป็นระบบดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นเป้าหมาย จุดเน้นและทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา โดยจำแนกได้ ดังนี้ สำนักทดสอบการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 15)

1. การตรวจสอบ เป็นการรวบรวมข้อมูลการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานของสถานศึกษา สำหรับนำไปเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคูณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา

2. การทบทวนเป็นการนำข้อมูลการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาพิจารณาเปรียบเทียบว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด และหาสาเหตุตลอดจนแนวทางแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพ และประสิทธิภาพของสถานศึกษา

3. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

3.1 เพื่อให้สถานศึกษาสามารถติดตาม รวบรวมข้อมูลความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง

3.2 เพื่อรวบรวมจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ และนำไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

3.3 เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

สถานศึกษาควรมีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายใน เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ เพื่อให้ก้าวทันสภาวะการณ์ปัจจุบันด้วย คือ

1. วิสัยทัศน์ และภารกิจ ของสถานศึกษา เช่น วิเคราะห์ดูว่าวิสัยทัศน์และภารกิจ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน/มาตรฐานการศึกษาปฐมวัยและสอดคล้องกับสภาวะปัจจุบันหรือไม่ ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง จัดกิจกรรมอย่างไรจึงจะเหมาะสม

2. แผนพัฒนาสถานศึกษา เช่น แผนพัฒนาสะท้อนความต้องการของชุมชนจริงหรือไม่ มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนนำผลมาใช้ในการวางแผนครอบคลุมครบถ้วนหรือไม่ กิจกรรมตามแผนสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายหรือไม่ แผนพัฒนาโดยรวมมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และมีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนหรือไม่

3. การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ เช่น บรรยากาศและสภาพแวดล้อม สนับสนุนการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด สะท้อนความสำเร็จของผู้เรียนอย่างไร ครูเลือกใช้ยุทธศาสตร์การสอนหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือไม่ ครูและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการเรียนของผู้เรียนอย่างไร การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกแก้ปัญหา ฝึกการคิดสร้างสรรค์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ตลอดจนพัฒนานิสัยรักการเรียนรู้หรือไม่ ผู้เรียนกล้าคิดกล้าแสดงออกหรือไม่ สถานศึกษามีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน / ปฐมวัย หรือไม่

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนประสบความสำเร็จจากการเรียนรู้ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ ผลงานของผู้เรียนมีความหมาย บ่งบอกถึงสิ่งที่ผู้เรียนรู้ เข้าใจ และทำได้หรือไม่ ผลงานแสดงความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ และผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้ไปใช้มากน้อยเพียงใด ผู้สอนใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริงเพียงใด มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมินหรือไม่ สถานศึกษาจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างดีหรือไม่

5. การพัฒนาองค์กร เนื่องจากสถานศึกษาเป็นแหล่งหรือศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชน ฉะนั้นนอกเหนือจากการบริหารจัดการด้านการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาผู้สอนและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว สถานศึกษาต้องมุ่งเน้นการพัฒนาสถานศึกษาโดยเฉพาะ ห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ประเด็นในการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายใน จึงควรวิเคราะห์ดูว่า ผู้บริหารอุทิศตนเพื่อองค์กร เพื่อนร่วมงาน และเพื่อการพัฒนาการศึกษาอย่างไร เป็นผู้นำในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และสามารถแนะนำนวัตกรรมหรือแหล่งนวัตกรรมสำหรับผู้สอนได้หรือไม่ มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ผู้สอน/คณะทำงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเชิงบริหารหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชนหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด มีการรวบรวมแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นที่ปรึกษาหรือให้ความรู้หรือไม่มีการพบปะและเปลี่ยนแปลงประสบการณ์กับสถานศึกษาอื่นๆ เพื่อเทียบเคียงการพัฒนาหรือไม่อย่างไร

6. การพัฒนาวิชาชีพครู เช่น มีการใช้แหล่งวิทยากรภายนอก (สถาบันอุดมศึกษา องค์กรธุรกิจภาครัฐและเอกชน) ช่วยให้ครูเกิดการเรียนรู้อย่างไรบ้าง มีการเปิดโอกาสให้ครูแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดในการพัฒนาวิชาชีพด้วยวิธีการใดบ้าง สนับสนุนให้ครูมีการวิจัยค้นคว้าความรู้ใหม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการประเมินผลบ้างหรือไม่ บ่อยเพียงใด จัดหางบประมาณและสิ่งสนับสนุนมากนักน้อยเพียงใด ส่งเสริมให้มีการสัมมนาหรือพัฒนาวิชาชีพในรูปแบบอื่นใดหรือไม่

นอกจากนี้ กฎกระทรวงยังกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษามีหน้าที่ในติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย โดยให้ดำเนินการติดตามตรวจสอบอย่างน้อยหนึ่งในทุก 3 ปี ทั้งนี้ในส่วนขอสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดทำแผนการตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาภายในเขตการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งได้รับการตรวจสอบคุณภาพและได้รับประโยชน์จากการติดตามตรวจสอบครบถ้วน ในกรณีที่เขตพื้นที่การศึกษาใดมีสถานศึกษาในความดูแลรับผิดชอบจำนวนมาก ควรมีการติดตามตรวจสอบเป็นประจำทุกปี

ส่วนเขตพื้นที่การศึกษาที่มีสถานศึกษาอยู่ในความดูแลรับผิดชอบจำนวนมากไม่สามารถตรวจสอบให้ครบได้ภายใน 3 ปี ก็ควรมีการประสานงานโดยอาศัยบุคลากร/ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถร่วมปฏิบัติการได้ ควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานในการออกติดตามตรวจสอบ มีการกำหนดกรอบการตรวจสอบที่ชัดเจน ซึ่งประเด็นการตรวจสอบควรสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีการแจ้งผลการตรวจสอบให้สถานศึกษาทราบ เปิดเผยผลการตรวจสอบต่อสาธารณชนทราบด้วย ประโยชน์จาก

การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยเขตพื้นที่การศึกษาอย่างสม่ำเสมอ นั้น จะทำให้ผู้ปกครอง ชุมชน หรือแม้แต่ผู้เรียนเองรับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคการดำเนินงานพัฒนาสถานศึกษาและหาทางปรับปรุงและพัฒนาาร่วมกัน รวมทั้งนำผลการตรวจสอบคุณภาพไปปรับแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาหรือแผนปฏิบัติการประจำปี และใช้เป็นข้อมูลเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกด้วย

6. จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

การประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ที่กระทำโดยบุคลากรภายในหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพภายในถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ เพื่อที่จะได้ทราบขีดความสามารถในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าบรรลุเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาหรือไม่ นำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continues Improvement) การประเมินภายในถือเป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาหรือการประเมินตนเอง (Self-Evaluation)

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาควรยึดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม ควรสะท้อนภาพความสำเร็จที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ด้าน ดังนี้

1. คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรของสถานศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทุกระดับชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน โดยระบุได้ถึงกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีความเสี่ยง กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน กลุ่มผู้เรียนที่มีคุณลักษณะยังไม่เป็นไปตามที่พึงประสงค์ เพราะข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้หรือไม่ อันนำไปสู่การบริหารจัดการต่อไป

2. คุณภาพการศึกษาด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้แล้วในทุกมาตรฐานด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบจากเอกสารหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นต้น

ขั้นตอนการประเมินผลภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี (2543 : 14) ได้เสนอแนะขั้นตอนการประเมินผลภายในไว้ ดังนี้

1. ศึกษาหรือกำหนดนโยบายและทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นเป้าหมายของการประเมินผล

2. ศึกษาคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านการประเมินผลภายใน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ ชุมชนบริเวณโรงเรียน ผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา ทั้งครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ นักเรียน และกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน

3. วางแผนการประเมินผลภายใน

3.1 กำหนดเป้าหมายของการประเมิน

3.2 กำหนดวิธีการประเมิน

3.3 เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

3.4 วางแผนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและรายงานผล

4. ลงมือทำ การประเมินผล

5. กระตุ้นกำกับการประเมินผลให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

6. รายงานผลการประเมิน สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสถานศึกษา และเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ เช่น ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ชุมชนบริเวณโรงเรียน นักเรียน เป็นต้น

7. วางแผนการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาในส่วนที่เป็นจุดอ่อน

8. ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแนวทางที่เลือกใช้

9. ตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลหรือไม่ซึ่งเป็นการย้อนกลับไปทำงานตามขั้นตอนที่ 3-9 ใหม่

ปัจจุบัน การประเมินตนเองมีการพัฒนาวิธีการประเมินให้เหมาะกับบริบทและระดับของการนำไปใช้กับบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร เครื่องมือที่ได้รับความนิยมและใช้มากในปัจจุบันมี 5 ประเภท คือ แฟ้มผลงาน มาตรฐานค่า แบบตรวจสอบรายการ อนุทิน และแบบสอบถามปลายเปิด

7. จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน

การจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปี เป็นหน้าที่ที่สถานศึกษาต้องปฏิบัติ เพราะการทำงานใดๆ ก็ตาม ต้องมีการรายงานผลและนำผลไปใช้ จึงจะเป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในอดีตมีการละเลยกันมาก จนทำให้เกิดจุดอ่อนเรื่องระบบฐานข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนา จึงมีการตราไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

ในการจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษาหรือที่เรียกสั้นๆ ว่ารายงานประจำปี นั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) ได้ให้แนวทางไว้เป็นตัวอย่างในเอกสารชื่อ “แนวทางการเขียนรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา” โดยเสนอให้แบ่งรายงานเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 สะท้อนสภาพทั่วไปของสถานศึกษา บทที่ 2 ระบุเป้าหมายการพัฒนาของสถานศึกษา บทที่ 3 ระบุความสำเร็จของการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสถานศึกษา บทที่ 4 ระบุจุดเด่น-จุดด้อย และความต้องการการช่วยเหลือ นอกจากนี้ ควรระบุหลักฐานข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของการประเมินตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาไว้ด้วย เมื่อจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีเสร็จเรียบร้อยแล้ว สถานศึกษา ส่งรายงานต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัดภายในเดือนพฤษภาคมของทุก ๆ ปี และส่งให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เฉพาะในปีที่เข้ารับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะนำรายงานของสถานศึกษาทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมระดับเขตพื้นที่ และเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานภายในเดือนกรกฎาคมของทุก ๆ ปี จากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาได้นำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษามาสังเคราะห์เป็นภาพรวมระดับประเทศ นำผลที่ได้มากำหนดเป็นนโยบาย กลยุทธ์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศต่อไป ประโยชน์สำคัญของการจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา ไม่ได้อยู่ที่จัดทำเพื่อรายงานใคร แต่อยู่ที่การนำไปใช้วางแผนปรับปรุงงานต่อ ๆ ไป ดังนั้น สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดทำรายงานและนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง

8. จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หมายถึง ความยั่งยืนของการดำเนินโครงการ/กิจกรรมตามแผนพัฒนาจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีการใช้ผลการประเมินคุณภาพภายใน ผลการตรวจสอบคุณภาพ ผลการประเมินอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นฐานวางแผนพัฒนาทุกระยะหรือทุกรอบการพัฒนา กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น สถานศึกษาต้องยึดคุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน/ปฐมวัยโดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเอง จัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและดำเนินงานตามแผนด้วยจิตสำนึกที่ว่า “การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นภาระงานปกติที่ทุกคนจะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน การดำเนินงานมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องส่งผลถึงคุณภาพผู้เรียนทั้งสถานศึกษา”

ในการทำให้คุณภาพของสถานศึกษาดำรงอยู่อย่างยั่งยืนนั้น สถานศึกษาควรตรวจสอบและทบทวนการดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรม อยู่เสมอ โครงการ/กิจกรรมที่ต้องคุ้มค่า และเกิดประโยชน์ ส่งผลถึงผู้เรียน การพิจารณาโครงการ/กิจกรรมที่จะทำต่อไปหรือไม่นั้น ควรพิจารณาดังนี้

1. ถ้าเป็นโครงการที่ดี สมควรดำเนินต่อไปก็ดำรงโครงการนั้นไว้
2. ถ้าเป็นโครงการที่ดี แต่ยังคงดำเนินการไม่สำเร็จหรือไม่บรรลุเป้าหมายเพราะมีจุดบกพร่อง ถ้าปรับปรุงแก้ไขสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ก็ดำเนินการต่อไปและทำให้ดียิ่งขึ้น
3. ถ้าเป็นโครงการที่มีความก้าวหน้าในการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลา ก็พัฒนาดำเนินโครงการนั้นต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง
4. หากมีเหตุการณ์หรือสิ่งที่สื่อเค้าว่าจะเกิดปัญหาต้องหาทางป้องกันไว้ก่อน ก็จำเป็นต้องจัดทำโครงการใหม่ ๆ ขึ้นเพื่อป้องกันปัญหาอย่างไรก็ตาม ในการทำให้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้น สถานศึกษาต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

4.1 สร้างจิตสำนึกการพัฒนาให้เกิดขึ้นในหมู่ครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยถือว่าการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นวัฒนธรรมการทำงานปกติของสถานศึกษา

4.2 กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างเด่นชัด เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของสถานศึกษาร่วมกัน จัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม กำหนดเป็นนโยบายการทำงานอย่างมีระบบ รวมทั้งต้องทำงานอย่างมีเป้าหมาย ทำงานเป็นหมู่คณะมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามกรอบระยะเวลาที่เหมาะสม และต้องทำอย่างต่อเนื่อง

4.3 นำผลประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาจากการประเมินตนเองหรือจากหน่วยงานต้นสังกัด ไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีการใช้ข้อมูลและสารสนเทศอย่างชาญฉลาด

4.4 พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) การจะทำให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ ต้องทำให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือรู้จักพัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ หมั่นแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งปันความรู้กันตลอดเวลา เกิดทีมผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ หลากหลายจนได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรอื่น ๆ สถานศึกษาก็จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีความเคลื่อนไหวในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ผลผลิตขององค์กรแห่งการเรียนรู้ เห็นได้จาก 1) ผลสัมฤทธิ์ของงานสูงขึ้น 2) เกิดการพัฒนาคน 3) มีการพัฒนาความรู้ และ 4) องค์กรมีศักยภาพสูงขึ้น

สรุปการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ เป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา โดยกระบวนการการประกันคุณภาพภายในมี 3 ขั้นตอนคือ การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ และตามกฎหมายกระทรวงได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในโดยการดำเนินการแบ่งออก 8 ประการ คือ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.5 แนวทางเพื่อสร้างระบบคุณภาพภายในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถาบันการศึกษาหนึ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพัฒนาการที่ยาวนานมาพร้อมๆ กับการก่อตั้งชุมชนของมุสลิมในพื้นที่นี้ อันสืบเนื่องจากการให้ความสำคัญของการศึกษาในศาสนาอิสลาม เป็นผลให้เกิดสถาบันทางการศึกษาของชุมชนมุสลิมขึ้น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือ สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การดำเนินงานในด้านนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติศาสนกิจ(อิบาดะฮ์) เพื่อนำพาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสู่การสร้างคุณภาพมาตรฐานในการจัดการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม อันประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ อัลกุรอานและอัสซุนนะห์

จากการศึกษาหลักการศาสนาในเบื้องต้น พบว่า สามารถนำมาออกแบบระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของกระบวนการดำเนินงาน และส่วนควบคุมกระบวนการ (จารูว์จันน์ สองเมือง และคณะ, 2552 : 40-57) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ส่วนกระบวนการดำเนินงาน เป็นส่วนของขั้นตอนของการบริหารจัดการเพื่อการสร้างมาตรฐานและคุณภาพในการจัดการศึกษาอิสลามของโรงเรียน ทั้งนี้จะประกอบด้วย

1.1 การกำหนดเป้าหมาย ทั้งนี้เป้าหมายจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลามและมีความชัดเจน ท่านนบีมุฮัมมัด^ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ))

ความว่า : “แท้จริงการทำงานทั้งหลายด้วยการเจตนา (เจตนา) และแท้จริงสำหรับแต่ละคนนั้นด้วยการเจตนาของเขา ดังนั้นผู้ใดอพยพเพื่ออัลลอฮ์และรอซูลของพระองค์ การอพยพของเขาเพื่ออัลลอฮ์และรอซูลเช่นเดียวกัน และผู้ใดอพยพเพื่อคunyaที่เขาแสวงหาหรือเพื่อผู้หญิงที่เขาจะแต่งงานด้วยการอพยพของเขาก็เพื่อสิ่งนั้น”

(บันทึกโดย Bukhari : 9 และ Muslim : 53)

อิมาม นะวะวี (2541 : 9) อธิบายหะดีษข้างต้นว่า เจตนาเป็นเครื่องวัดความถูกต้องของการทำงานต่างๆ หากเจตนา นั้นถูกต้องการกระทำก็ถูกต้องด้วย และหากเจตนา นั้นไม่ถูกต้องการกระทำนั้นก็ไม่ถูกต้องด้วย ความบริสุทธิ์ใจ (Ikhlas) เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้อัลลอฮ์ ๓๓ ทรงรับการทำงานนั้นๆ เพราะพระองค์ไม่ทรงรับการทำงานใดๆ เว้นแต่กระทำด้วยความบริสุทธิ์ใจก็คือเจตนาเพื่ออัลลอฮ์ ๓๓ สำหรับความถูกต้องนั้นตรงกับแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ๓๓

1.2 การกำหนดแนวทางปฏิบัติ หรือการวางแผนการดำเนินงาน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ๓๓ ให้ความสำคัญกับการวางแผนหรือการออกแบบแนวทางการปฏิบัติงาน ซึ่งในการวางแผนการดำเนินงานท่านจะรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายจากทุกฝ่าย จากนั้นจึงเลือกแนวทางที่ดีที่สุด ดังนั้นในขั้นของการกำหนดแนวทางปฏิบัติ นั้นจะต้องประกอบด้วย 2 กระบวนการ คือ การสร้างตัวเลือกและการคัดเลือก อัลลอฮ์ ๓๓ ตรัสถึงการเตรียมการหรือวางแผนว่า

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾

ความว่า : “และพวกเจ้าจงเตรียมไว้สำหรับ (ป้องกัน) พวกเขา สิ่งที่พวกเจ้าสามารถ อันได้แก่กำลังอย่างหนึ่งอย่างใด”

(อัลอันฟาน : 60)

1.3 การมอบหมาย ทั้งนี้ภายหลังการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานแล้ว ท่านนบีมุฮัมมัด ๓๓ จะมีการกำหนดผู้รับผิดชอบ ซึ่งท่านจะให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการเลือกสรรบุคคลทำหน้าที่และเมื่อมีการมอบหมายงานแล้ว ท่านจะชี้แจงแนวทางการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อยคือ การพิจารณาบุคคลและการชี้แจง

การมอบหมายการทำงานทุกอย่างที่กระทำเป็นสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงรัก และเป็น
เงื่อนไขหนึ่งของการงานที่ดี ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

ความว่า: “และต่ออัลลอฮ์เท่านั้น ผู้ศรัทธาทั้งหลายจงมอบหมายเถิด”

(อิบรอฮีม : 11)

1.4 การดำเนินงาน เมื่อมีการมอบหมายงานแล้ว ผู้ที่รับมอบหมายงานจะต้อง
ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบและทุ่มเท ทั้งนี้จากประวัติศาสตร์ระบุปัจจัยที่นำความสำเร็จของ
การปฏิบัติงานบรรดาขอฮาบะห์ไว้ว่า จะต้องมีความะห์ในการทำงาน การประสานงานอย่างต่อเนื่อง
มีการสื่อสารในการทำงาน มีการเพิ่มพูนความรู้ตลอดเวลา และมีการแก้ไขสิ่งผิดพลาด ดังวจนะ
ของท่านบิมุฮัมมัดที่ว่า

((إِذَا أُسْنِدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ))

ความว่า “เมื่อใดที่ตำแหน่งหน้าที่ถูกมอบหมายให้แก่ผู้ที่ไม่คู่ควร (ขาด
คุณสมบัติ เมื่อนั้นท่านก็) จงรอวันแห่งกาลอาสานได้เลย”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 6131)

1.5 การสรุปงาน ภายหลังจากการดำเนินงานจะต้องมีการสรุปงาน โดยกระบวนการ
สรุปงานจะประกอบด้วย การตรวจสอบความถูกต้องและการปรับปรุงงานในอนาคต

2. ส่วนควบคุมกระบวนการ ในการดำเนินการจะต้องมีส่วนควบคุมการดำเนินการ โดย
ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ

2.1 ตะวัคกัล หมายถึง การมอบหมายความสำเร็จไปยังอัลลอฮ์ ทั้งนี้จะพบว่า
อัลกุรอานได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการตะวัคกัลไว้ว่า

﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า : “ครั้นเมื่อเข้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮ์เถิด
แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย”

(อาลิอิมรอน:159)

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

ความว่า : “และแต่อัลลอฮ์นั้นพวกเจ้าจงมอบหมายเถิด หากพวกท่านเป็นผู้ศรัทธา”

(อัลมาอิดะฮ : 23)

ในความหมายของการตะวักกัลในการสร้างคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน หมายถึงการควบคุมการปัจจัยเกื้อหนุน หรือการอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานให้กับผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถึงแม้ว่าการทำงานจะคาดหวังความสำเร็จเป็นที่ตั้ง แต่สำหรับภารกิจในอิสลามแล้ว ทุกการงานเมื่อมีการตั้งเป้าหมาย มีการเตรียมความพร้อม มีการกำหนดวิธีการปฏิบัติและมีการดำเนินการแล้ว จำเป็นที่จะต้องมอบหมายการกระทำ การดำเนินการทั้งหมดไปยังอัลลอฮ์ดังที่ปรากฏในอัลกุรอานว่า

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

ความว่า : “จงกล่าวเถิดว่า "จะไม่ประสบแก่เราเป็นอันตราย นอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ได้กำหนดไว้แก่เราเท่านั้นซึ่งพระองค์เป็นผู้คุ้มครองเรา และต่ออัลลอฮ์ ศรัทธาชนจงวางใจ”

(อัล-เตาบะฮ : 51)

2.2 การชुरอ หมายถึง การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการดำเนินกิจกรรมตามหลักการอิสลาม การประชุมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันเป็นกระบวนการหนึ่งในการทำงานในอิสลาม ดังปรากฏในอัลกุรอานที่ว่า

﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِن حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า : “เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์นั่นเอง เจ้า(มุฮัมมัด) จึงได้สุภาพอ่อนโยนแก่พวกเขาและถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤดิหยาบช้า และมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ร้ แน่นอนพวกเขาก็ย่อมแยกตัวออกไปจากรอบๆเจ้ากันแล้ว ดังนั้นจงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด และจงขออภัยให้แก่พวกเขาด้วย

และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย”

(อาละอิมรอน : 159)

การชुरอจะสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอนของการทำงาน และเกิดขึ้นได้ในหลากหลายลักษณะ แต่ทั้งนี้จะไม่มีการชुरอในส่วนที่ขัดกับกฎข้อบังคับที่ไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น การปรึกษาหารือในประเด็นที่ขัดแย้งกับหลักศาสนาเป็นต้น

2.3 นาซีฮัต หมายถึง การตักเตือนซึ่งกันและกัน ในช่วงการดำเนินงานจะต้องมีการตักเตือนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นก่อนเริ่มการทำงาน ระหว่างการทำงาน และภายหลังการเสร็จสิ้นการทำงาน ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัดﷺ กล่าวว่า

((الدِّينُ النَّصِيحَةُ قُلْنَا لِمَنْ؟ قَالَ : لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلِأُمَّةٍ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ))

ความว่า : “ศาสนา(อิสลาม)คือการตักเตือน” พวกเราก็ตกใจว่าเพื่อใคร? ท่านนบี ก็ตอบว่า เพื่ออัลลอฮ์ เพื่อรอซูลของพระองค์ เพื่อผู้นำของมุสลิม และบรรดามุสลิมทุกคน”

(บันทึกโดย Muslim : 55)

อิมาม นะวาวี (2541 : 40-41) อธิบายหะดีษข้างต้นว่า คำสอนของศาสนาจะไม่บรรลุสู่เป้าหมายได้ นอกจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันทำงานเพื่อรักษาคำสอนของศาสนาไว้ และความร่วมมือนั้นต้องอาศัยความบริสุทธิ์ใจ จะต้องมีการเรียนการสอน การอบรม และฝึกภาคปฏิบัติพร้อมกัน มีผู้ให้คำแนะนำและมีผู้รับคำแนะนำ ด้วยเหตุนี้เองท่านรอซูลﷺ จึงกล่าวถึงการแนะนำกันด้วยความบริสุทธิ์ใจไว้หลายประการคือ 1) การแนะนำด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ 2) การแนะนำด้วยความบริสุทธิ์ใจสำหรับคัมภีร์ของพระองค์ 3) การแนะนำด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อรอซูลของพระองค์ 4) การแนะนำด้วยความบริสุทธิ์ใจต่อผู้นำมุสลิม 5) การแนะนำด้วยความบริสุทธิ์ใจแก่พี่น้องมุสลิมโดยทั่วไป ลำดับการแนะนำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ดังกล่าวนี้ เราจำเป็นต้องแสดงออกอย่างเหมาะสม เพื่อให้เห็นว่าการมีความบริสุทธิ์ใจต่อกัน จะช่วยให้งานต่างๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เราสามารถนำมาแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสร้างบรรยากาศการตักเตือนให้เกิดขึ้นในการทำงาน และจัดระบบข้อมูลที่ได้รับเพื่อการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.4 อุคฺวะหฺ หมายถึง การเป็นพี่น้องกันเป็นหัวใจหลักสำหรับการทำงานในองค์กรอิสลาม การเป็นพี่น้องจะนำไปสู่การปรับปรุงให้การทำงานดีขึ้น ดังปรากฏในอัลกุรอาน

﴿ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْتَبْتَكُمْ إِنْ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

ความว่า : “ทั้งในโลกนี้และปรโลก และพวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับบรรดาเด็กกำพร้า จงกล่าวเถิดว่า การแก้ไขปรับปรุงใดๆ ให้แก่พวกเขานั้นเป็นสิ่งดี ยิ่ง และถ้าหากพวกเขาจะร่วมอยู่กับพวกเขา พวกเขาก็คือ พี่น้องของพวกเขา และอัลลอฮ์นั้น ทรงรู้ดีถึงผู้ที่ก่อความเสียหาย จากผู้ที่ปรับปรุงแก้ไข และหากอัลลอฮ์ทรงประสงค์แล้ว แน่نونก็ทรง ให้พวกเขาเจ้าลำบากไปแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัลบาคอเราะฮ์ : 220)

จากระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ในส่วนของกระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างมาตรฐานและคุณภาพในการจัดการศึกษานั้น จะประกอบด้วยหลักการและขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือการวางแผนการดำเนินงาน การมอบหมายงาน การดำเนินงานเมื่อมีการมอบหมายงานแล้ว และขั้นตอนสุดท้ายคือการสรุปงาน นอกจากนี้ กระบวนการในการดำเนินการจะต้องมีส่วนควบคุมการดำเนินการ โดยประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ ตะวัก্কัล การซุรอนาซีฮัต และอุคฺวะหฺ

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกียรติศักดิ์ ทันจันทร์ (2543) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร โดยรวมมีการดำเนินอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกตามมาตรฐานโรงเรียนในแต่ละด้าน ดังนี้ คือ การดำเนินการตามมาตรฐานการบริหารมีการดำเนินอยู่ในระดับมาก การดำเนินการตาม

มาตรฐานการเรียนการสอนมีการดำเนินอยู่ในระดับปานกลาง และการดำเนินการตามมาตรฐานด้านคุณภาพนักเรียนมีผลการดำเนินอยู่ในระดับปานกลาง

จารุวัจน์ สองเมือง และคณะ (2552) ได้วิจัยเรื่องระบบและกลไกประกันคุณภาพภายในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พบว่า โรงเรียนมีสภาพการดำเนินงานที่แตกต่างกัน งานประกันคุณภาพเป็นภาระงานใหม่ที่เข้ามาสู่โรงเรียน แต่เป็นที่ยอมรับว่างานประกันคุณภาพจะก่อให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียน ทั้งนี้สภาพการดำเนินการของงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นภาพของความพยายามในการสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายในโรงเรียน แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการขับเคลื่อนงานประกันคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบุคลากรกลุ่มวิชาศาสนา ซึ่งในความเป็นจริงพบว่า บุคลากรกลุ่มวิชาศาสนาก็ไม่ได้ขัดแย้งกับแนวคิดการประกันคุณภาพภายใน แต่เหตุผลสำคัญคือการขาดกลวิธีในการมีส่วนร่วม การขาดทักษะพื้นฐานเพื่อการดำเนินงานตามเงื่อนไขการประกันคุณภาพภายในและอีกสาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้บริหารที่รับผิดชอบงานประกันคุณภาพกับบุคลากรกลุ่มวิชาศาสนา

จรัล พุ่มเพ็ชร (2549) วิจัยเรื่องสภาพการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ ผลสรุปของการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า บุคลากรที่สังกัดสถานศึกษา ที่ตั้งอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นซึ่งมีสถานภาพเป็นผู้บริหาร ครูผู้สอน ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครองของประธานนักเรียน ในกรอบมาตรฐาน 3 ด้าน โดยรวมทุกด้าน และเป็นรายด้านระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่มไม่แตกต่างกัน และความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับสภาพการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามขนาดสถานศึกษาขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก เมื่อพิจารณาโดยรวมทุกด้านและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน

จิราภา ฅรงค่น้อย (2551) วิจัยเรื่องการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต 1 ในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับรายด้านจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการตรวจสอบและการประเมินคุณภาพการศึกษาประจำปี ด้านการจัดระบบ

บริหารและสารสนเทศ ด้านการพัฒนามาตรฐานการศึกษา และด้านการรายงานคุณภาพการศึกษา ประจำปี

ช่อ สันชนพิพัฒน์ (2547) วิจัยเรื่องการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของชุมชน ในเขตบริหารของสถานศึกษาสังกัดเทศบาลสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในเขตบริหารของสถานศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดสุพรรณบุรีมีระดับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี และการผุดงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

ชาติชาย พิมพิไสย (2543) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การปฏิบัติงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการวางแผนพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศและด้านการกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติตามธรรมนูญโรงเรียน ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานการควบคุมคุณภาพการศึกษามีอยู่ในระดับน้อย

ทรงศักดิ์ ชมสวน และคณะ (2543) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ โดยภาพรวม พบว่า ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลิตผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ธงชัย สุขบุญ (2550) วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินงานตามระบบและกลไกการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพ มีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานตามระบบและกลไกการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 โดยรวมและรายด้านแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

ปริญญา กระแสร์สุนทร (2549) วิจัยเรื่องการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในอยู่ในระดับมาก

รองลงมาคือ การจักระบบบริหารและสารสนเทศ การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี การประเมินคุณภาพการศึกษา การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ตามลำดับ มีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในอยู่ในระดับน้อย คือ ด้านการตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดละเชิงเทรารขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก มีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในทั้งในภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ปริยาภรณ์ ภูพิทักษ์พงศ์ (2547) วิจัยเรื่องแนวทางการจักระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตเวียงกาหลง สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัด ผลการวิจัยคือ สภาพความพร้อมของการจักระบบสารสนเทศตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาโรงเรียนได้มีข้อมูลสารสนเทศค่อนข้างมากและได้ดำเนินการจักระบบสารสนเทศตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีการดำเนินการค่อนข้างมาก ส่วนปัญหาที่พบคือบุคลากรขาดความรู้ประสบการณ์ในการจักระบบสารสนเทศและไม่ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจวินิจฉัย สั่งการ ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการจัคอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร ศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มประสบการณ์ในการทำงานและควรมีการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในงานด้านต่างๆ ขอบการบริหาร และการจัดการของโรงเรียนทุกๆ ด้าน สำหรับปัจจัยสนับสนุนในการจักระบบสารสนเทศควรมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านสารสนเทศควรมีวัสดุอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และควรจัคสรรงบประมาณสนับสนุนการจักระบบสารสนเทศ

สมชาติ แก้วขาว (2545) วิจัยเรื่องการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารโรงเรียน และครูปฏิบัติการสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ทั้ง 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นการควบคุมคุณภาพการศึกษา ขั้นการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และขั้นการประเมินและรับรองคุณภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่บุคลากรในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้บุคลากรในโรงเรียนยังได้เสนอให้โรงเรียนพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้ได้มาตรฐานชัดเจนขึ้น และเน้นการให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนพร้อมทั้งบุคลากรอื่น ๆ เช่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

สิทธิศักดิ์ สมใจมาก (2546) วิจัยเรื่องการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนที่พร้อมรับการประเมินภายนอกรอบแรก ปีการศึกษา 2544 เขตพื้นที่การศึกษาที่ 2 จังหวัด ผลการวิจัยในด้านการเตรียมการ โรงเรียนได้ดำเนินการสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนัก ให้กับครูและบุคลากรในสถานศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายแต่ยังคงมีปัญหาในเรื่องของครู และบุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการประกันคุณภาพภายในอยู่ แต่ค่อนข้างน้อยมาก และมีข้อเสนอว่า โรงเรียนหรือหน่วยงานต้นสังกัด ควรได้จัดให้มีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความตระหนัก ให้แก่ครูและบุคลากรทุกฝ่ายร่วมกัน ด้านการดำเนินการตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน ทุกโรงเรียนได้มีการวางแผน การดำเนินการ โดยส่วนใหญ่ระบุแผนไว้ในธรรมนูญโรงเรียน มีครูและผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้จัดทำแผนดังกล่าว และโรงเรียนได้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พบว่า ยังคง มีปัญหาในเรื่องครูและบุคลากร ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน แต่ค่อนข้างน้อยมาก และเห็นว่าครูมีภาระงานนอกเหนือ จากการจัดการเรียนการสอนมากเกินไป อีกทั้งได้เสนอให้โรงเรียนหรือหน่วยงานต้นสังกัดจัดอบรมพัฒนาความรู้ในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในให้กับครูและบุคลากรฝ่ายต่างๆ ของโรงเรียนในการทำงานเชิงบูรณาการ การรายงานผล ทุกโรงเรียนมีการดำเนินงานในการรายงานผล ให้แก่ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัดด้วยวิธีที่หลากหลาย โดยโรงเรียนพิจารณาจากกลุ่มผู้รับข้อมูลเป็นสำคัญ และมีการนำเสนอในจุดเน้นของสถานศึกษา การมุ่งพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษาระดับชาติและยังมีปัญหาในการจัดทำรายงานการประเมินตนเองแต่ค่อนข้างน้อยมากและเห็นว่าหน่วยงานต้นสังกัด ควรได้จัดการพัฒนาความรู้ ความสามารถให้กับครูในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ เพื่อจะใช้ในการปรับปรุง พัฒนาการรายงานผลการประเมินตนเอง ให้มีประสิทธิภาพต่อไป ความต้องการในการช่วยเหลือ การดำเนินการประกันคุณภาพภายใน บุคลากรของโรงเรียน ต้องการความช่วยเหลือจากผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียน ในด้านส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน ต้องการความช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ และนักวิชาการ ในด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบเอกสาร ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานต้นสังกัด ในด้านการสนับสนุนงบประมาณ และเทคโนโลยี และต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชนและ องค์กรภายนอก ในด้านการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเชิงสร้างสรรค์

สุพัฒน์ พรหมวัง (2542) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร พบว่า ครู โดยส่วนรวมและจำแนกตามสถานภาพตำแหน่งและขนาดโรงเรียนมีสภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยส่วนรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นผู้บริหาร

โรงเรียนมีสภาพการดำเนินงานด้านการควบคุมคุณภาพการศึกษาในการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานอยู่ในระดับมากครูโดยส่วนรวมและจำแนกตามสถานภาพตำแหน่งและขนาดโรงเรียนมีปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยส่วนรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

สรุปผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าโรงเรียนจะบริหารและจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพการดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี โดยใช้กรอบแนวคิดจากกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2553 ซึ่งเป็นกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาที่ต่อเนื่อง 8 ภารกิจหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

Prince of Songkla University
Pattani Campus